

Zoo komt de Roomsche-Katholieke kerk tot een hooger waardeeren van de traditie dan der Schrift, en vandaar, dat de vraag wel zeer brandend is, wie nu zeggen kan, wat traditie is en hoe de traditie uitgelegd moet worden.

We komen hierdoor op de derde bron van boven-natuurlijke openbaring des geloofs, de pauselijke uitspraken, die ex cathedra geschieden. Men zal opmerken, dat volgens de Katholieke theologen hier geen bron van openbaring te vinden is, dat het pauselijk leergezag te beschouwen is als concentratie van traditie in den onfeilbaren paus.⁹⁾ Maar in feite zijn toch die pauselijke uitspraken bron van openbaring, zijn die uitspraken, die de paus doet in zijn ambt van opperherder en leider der Christenen en die „het geloof en de zeden“ betreffen, als Bijbel en traditie zelfstandige openbaring. Want die pauselijke uitspraken kunnen aan de traditie het „fla“ verliezen en definitieven vorm, maar ze kunnen ook traditie scheppen. Het heet wel, dat er alleen macht is om beslissend uit te leggen, wat de Schrift leert en wat de traditie zegt in aansluiting der Schrift, maar in waarheid worden door de pauselijke uitspraken ex cathedra nieuwe, d.w.z. in de Schrift niet gevonden, leeringen vastgelegd, en waar God in den stedehouder Christi op de zekerste wijze spreekt, is ieder geloovige aan die uitspraken gebonden. Rome mag dan schermen met de bekende woorden, dat iets NOVE gezegd wordt, en dat niet NOVA geleerd worden — het wordt op een NIEUWE WIJZE gezegd, maar geen NIEUWE DINGEN worden geleerd — Rome mag dan zeggen, dat onvermoede ontplooiing van Schriftwaarheden gegeven wordt, inderdaad, waar de kerk haar eigen verleden bepaalt, en het valt niet te zeggen, wat in de toekomst traditie zijn zal¹⁰⁾, komt het toch meer op bron van openbaring. Bovendien: de Schrift is er door inspiratie, de Paus spreekt door assistentie divina, goddelijken bijstand¹¹⁾, naar Rome leert, maar tegelijkertijd wordt de afstand tusschen inspiratie en assistentie geminimaliseerd.¹²⁾ We meenen daarom, dat we wel degelijk de pauselijke uitspraken beschouwen mogen als derde bron van openbaring, en dat b.v. Heering terecht zeggen mag, dat de pauselijke uitspraak het credendum (wat geloofd moet worden) verrijkt, dat een derde bron van Godskennis zich hier opent, en de uit deze bron verkregen godskennis onmiddellijk bij het credendum wordt ingelijfd.¹³⁾

Deze Roomsche beschouwing over de openbaring heeft natuurlijk verstrekkende consequenties voor het geloofsbegrip. Uit het overschatten der natuurlijke openbaring komt al voort, dat er volgens Rome kennis Gods kan zijn zonder het geloof. Mede vloeit daaruit voort een sterk overschatten van de rede. Redeneerend op de juiste wijze kan men heel veel vinden. Daaruit moet men verklaren den sterk-rationalistischen inslag, dien het Roomsche denken heeft. Thomas van Aquino kan schier alles beredeneeren. En dat was een der groote gevaren van de scholastiek, dat men op verkeerd begrepen gegevens en ook wel op goed begrepen gegevens, maar verder redeneerde en steeds maar weer consequenties trok en die uitgaaf voor den inhoud van het christelijk geloof. Waarmede correspondeert, dat Rome in den grond der zaak voortgaande openbaring leert door de z.g.n. ontplooiing van de waarheid in traditie en pauselijke uitspraken.

Geloof wordt hierdoor het aannemen van hetgeen de kerk zegt. Het is niet meer voor waar houden, wat God openbaart, maar aanvaarden van de meeningen der kerk. We behoeven dat niet in het licht te stellen. Een korte uiteenzetting van het Roomsche standpunt is voldoende. Men gaat er van uit, dat het verstandig is de geloofsgeheimenissen te aanvaarden. Men bereikt dit door acht te geven op de motieven voor geloofwaardigheid. Rome denkt hierbij aan de vele en ernstige getuigen, de profetieën en de wonderen, de allerzekerste teekenen, die ieder kan begrijpen (signa certissima et omnium intelligentiae accommodata, Vaticaansche concilie). Die maar wil, zal dan ook overtuigd worden, dat de leer der kerk geloofwaardig is en zal haar gelooven. „Geloof is die boven-natuurlijke deugd, waardoor wij gelooven, dat waarachtig is, wat door Hem geopenbaard is... wegens het gezag van God, die openbaring geeft, Zelf, daar Hij immers noch misleid kan worden noch misleiden kan.“ (Vaticaansche concilie).

Het aannemen, dat waar is, wat God gesproken heeft, op gezag van Hem Zelf. Wie kan daartegen bezwaar maken? Maar bij Rome geschiedt het praktisch op gezag der kerk en is het alleen een daad van het verstand. Men haalt steeds weer het bekende woord van Augustinus aan: Ik zou

het evangelie niet gelooven, indien niet het gezag der kerk mij bewoog.¹⁴⁾ Men gelooft, omdat de kerk het zegt en wat de kerk zegt. Geloof wordt een bepaalde wijze van weten.¹⁵⁾ Het wordt een verdienstelijk ding, alles te gelooven, wat de kerk aanwijst. Het wordt een prestatie. Maar aan den anderen kant wordt het hoe langer hoe meer een begrip, dat aanvulling behoeft, de aanvulling door goede werken, door andere deugden. Gerechvaardigd alleen door het geloof — daar begreep Rome niets van. Gerechvaardigd door een intellectuele acte.¹⁶⁾ Door een toestemmen van de leer der kerk.¹⁷⁾ Rome moest en moet wel de reformato- rische opvatting bestrijden.¹⁸⁾

14) Ego evangelio non crederem, nisi me commoveret ecclesiae auctoritas.

15) Credere nihil aliud est quam a cum assensione cogitare, het geloof is niets anders dan met toestemming denken, zegt Augustinus, of ook wel: Quid est credere, nisi consentire, verum esse, quod dicitur (wat is gelooven dan toestemmen, dat waar is, wat gezegd wordt)?

16) Een acte, waartoe goddelijke genade noodig is, zeer zeker (Bartmann, a.w. pag. 50), maar toch intellectuele acte (cf. Dr. H. Bavinck, Geref. Dogmatiek, I, pag. 613): Het geloof verliest daardoor zijn centrale plaats in het christelijk leven, het wordt verlaagd tot één der zeven praeparationes voor de gratia infusa der iustificationis; en het zwaartpunt komt geheel te liggen in de liefde, d.i. in de goede werken.

17) Het gelooven was te verdienstelijker, naarmate het meer „menschen eigen vrije daad was en bestond in het aannemen van onbegrijpelijke mysteria fidei, in een sacrificium intellectus (opoffering van het begrip). Bavinck, a.w. pag. 613.

18) Het concilie van Trente spreekt dan ook het anathema uit over het „sola fide“. Men beschouwde immers geloof als het Roomsche geloof! (als fides informis).

UIT DE SCHRIFT

Petrus indachtig gemaakt.

En terstond kraaide de haan; en Petrus werd indachtig het woord van Jezus. Matth. 26: 75a.

God de Heere, Die Petrus teruggebracht heeft tot den God van zijn leven, heeft daarvoor een wonderen samenloop van omstandigheden willen benutten.

Allereerst: er kraail een haan. Het geluid van een haan, die het eerste schijnsel van het daglicht begroet, wordt gehoord op de binnenplaats, waar Petrus zich bevindt temidden van een groep van menschen die hem er ernstig van verdenken, dat hij ook tot het gevolg van Jezus den Nazarener moet worden gerekend.

En dan een tweede bijzonderheid: Jezus Christus richt zijn oogen op die van Petrus. Jezus wordt over de binnenplaats gevoerd van het eene verhoor naar het andere; Hij is van weerszijden door gewapende soldaten omgeven. Handelen, vrij en ongedwongen, kan Hij sinds het oogenblik van de gevangenneming in Gethsemané niet meer; spreken, vrijuit en onbelemmerd, kan Hij sinds het voorverhoor ook niet meer; wat zal deze mensch nog kunnen doen?

De gewone middelen van contact zijn door de vijanden onmogelijk gemaakt, omdat het is „de ure en de macht der duisternis“.

Er is evenwel nog één taal die Jezus wel spreken kan: de taal der oogen.

Jezus ziet Petrus aan.

Die twee dingen: dat kraaien van den haan en dat doordringend zien van Jezus op zijn discipel hebben op dat oogenblik de ban gebroken, waarin de geest van Simon gevangen was.

Maar bij die twee dingen is toch iets bijgekomen. Petrus is niet zonder het woord van Jezus gehoord te hebben tot inkeer gebracht. Jezus kan op het oogenblik dat hij aan Petrus voorbijgevoerd wordt, niet spreken, maar Hij heeft van te voren gesproken en Hij kan zijn discipel dat woord indachtig maken. Nog voordat de drel- ging van de bende van den hoogepriester zichtbaar geworden was, had Jezus reeds tot Petrus gezegd: Ik zeg u Petrus, de haan zal heden niet kraaien, eer gij driemaal zult verloochend hebben, dat gij Mij kent. (Luc. 22: 34).

Het woord des Heeren is er dus ook nu aan te pas gekomen om dezen discipel op dit tijdstip van zijn levensweg tot bekeering te brengen. Door dat woord van den Heiland sprak die blik hem bijzonder toe, en hoorde hij in het kraaien van den haan een roepstem tot bekeering.

Als de beschrijving van het eigenlijke lijden door den evangelist Johannes wordt aangevangen, zet hij boven deze hoofdstukken ter kenschetsing van den arbeid van Jezus Christus: alzoo Hij de zijnen die in de wereld waren, liefgehad heeft, zoo heeft Hij ze liefgehad tot het einde. (Joh. 13: 1b.)

Hier blijkt de groote liefde van den Heiland tot dezen discipel.

Hoewel Petrus tracht met eeden zich van zijn Meester te ontdoen, en staat te bezweren op de binnenplaats: Ik ken dezen mensch niet en heb niets met Hem te maken! heeft Jezus, alle dingen wetende, van te voren er al zorg voor gedragen dat aan Petrus in herinnering gebracht zou kunnen worden het woord dat Jezus met het expresse noemen van zijn naam, speciaal tot dezen discipel gericht had, toen de gedachtegang der jongeren nog niet geschoot was door de snelle opeenvolging der gebeurtenissen.

Weilicht hebben al degenen, die op de binnen- plaats vertoefden in het rechthuis der Joden het kraaien van den haan gehoord, en gezien dat Jezus, de gebondene, zich plotseling omkeerde om in den kring der omstanders rond te zien, doch op niemand anders heeft het eenigen indruk gemaakt dan op Petrus: want hij had het woord des Heeren dat Hem over deze feiten speciaal het juiste licht verschafte.

Zoo zien we Jezus hier koninklijk voortgaan op den lijdensweg, als Degene Die zijn leven geven gaat om zondaren te behouden, maar ook als de goede Herder, Die „gaat naar het verloren schaaap tot dat Hij hetzelve vindt“. Die alles doet wat door Hem in gebondenheid nog gedaan kan worden om den afkeerigen Simon weer terug te leiden tot de gemeenschap des geloofs.

Nu hebben we zeer sterken troost bij het lezen van dit bekende Schriftgedeelte: We zullen allen met ontroerde stemmen vol dankbaarheid moeten belijden: Heere wij danken U, dat Gij ons toont in Uw Woord, dat Gij ons zóó liefgehad hebt, dat Gij zelfs naar het kruis hebt willen gaan voor menschen die uw liefde versmiden en verwerpen, en dat Gij ons hebt vastgehouden ook toen de gebondenheid van Uw leven steeds grooter geworden is, en de vijanden zich op U hadden geworpen en U in Uw hewegingen belemmerden!

En wij, kennende onze zwakheid en onze geneidheid tot het verkeerde, zullen bidden tot Hem, Die thans als de Overwinnaar van kruis en dood verhoogd is aan 's Vaders rechterhand:

ach, — blijf ons met Uw trouwe nabij, Heer, goed en groot,
Op Wien ons harte bouwe
in allen nood en dood.

D.

H. M.

KERKELUK LEVEN

DE PLURIFORMITEIT EN ONZE SYNODES. (I.)

In ons nummer van 23 Februari j.l. gaven we plaats aan een artikel van prof. dr. K. Dijk. We volgen het op den voet.

Op de vraag, of prof. Dijk in alinea 1—3 de meening van de door hem bedoelden juist heeft weergegeven, behoeven we niet in te gaan. De vraag is slechts, wat prof. Dijk zelf uitspreekt.

In de alinea's 4 v. daarmede een aanvang makende, zegt prof. Dijk, dat er wel heel wat meer te pas kwam bij het gravamen-Buizer dan één bepaalde uitdrukking der belijdenis („buiten haar geen zaligheid“).

Prof. Dijk heeft daar volkomen gelijk aan. Bij elke serieuze kwestie komt altijd heel wat kijken, want het ééne hangt met het andere ten nauwste samen.

Alleen maar, het gaat nu over de vraag, wat onze synodes hebben uitgesproken. En dat is heel wat minder in omvang dan de breede vragencomplexen, die bij een gravamen als dat van dr. Buizer voor theologisch-wetenschappelijke besinning aan de orde zouden moeten komen. Als iemand wil weten wat onze gereformeerde kerken in Assen besloten hebben, doet hij goed, de wetenschappelijke kwesties als zodanig in breed verband na te gaan, zóó, als dr. Geelkerken en zijn opponenten ze stelden. Alleen maar: als de vraag gesteld wordt, waaraan wij gebonden zijn, dan heeft al le en de uitspraak der synode bindende betekenis.

Er is dan ook inderdaad heel wat overhoop gehaald in betrekking tot het gravamen-Buizer. Niemand onder ons intusschen zal het mogelijk zijn, zich geheel en al te vinden in één der destijds voorgedragen pro- of contra-beschouwingen. We weten al, dat prof. Dijk het niet eens is met wat van zeeuwsche zijde (part. syn.) destijds gezegd is. Ik vermoed, dat op een bepaald punt prof. Dijk en ik over die uitspraak der zeeuwsche synode anders zullen oordeelen. Aan den anderen kant zal in de argumentatie van Zeeland weer een en ander zijn, dat misschien prof. Dijk naar den zin is, en mij weer niet. Een waarschuwing tot voorzichtigheid, om niet te gauw te zeggen: deze en die beschouwing is verworpen. Zoodra men op de finesses eener beschouwing ingaat, zal blijken, dat in onderdeelen zelfs wie naast elkaar staan, toch weer verschillen.

Om concreet te worden: neem eens het „Rapport aan de classis Middelburg in zake de kwestie ds. J. B. Netelenbos“, 1918. In het gravamen-Buizer komen dingen voor, waarmee, laat ons zeggen, prof. Kuyper en prof. Dijk het eens zullen zijn. Andere, waarmee ik instem. Precies zoo staat het met wat de rapporterende commissie zegt.

Van elk een voorbeeld.

Wat het gravamen-Buizer betreft: als bijlage C is in gemeld rapport opgenomen, bl. 46 v., een stuk van dr. Buizer, gericht tot den kerkeraad van Middelburg, 31 Mei 1917.

Hij merkt daarin op, dat „in de vier genoemde artikelen“ (der belijdenis, de artt. 27, 28, 29, 30, rakende de kerk) „blijkbaar over één en dezelfde kerk wordt gesproken“. Ik ben het daarmee eens. Prof. Kuyper evenwel niet; die heeft geschreven, dat art. 27 handelt over de „onzichtbare kerk“ (ook wel „mystiek“ genoemd); in art. 28 v. zou het onderwerp een ander

9) Berkouwer, a.w. pag. 234.

10) Bartmann, a.w. pag. 28.

11) Bartmann, a.w. pag. 35; Scheeben, a.w. pag. 114.

12) Dr. F. W. A. Korff in O.E.V. jg. 1937, artikel: Schrift en Traditie, pag. 277: Wij hooren, dat de inwerking van den Heiligen Geest op de Kerk werkelijk moet worden gedacht als een voortzetting der oorspronkelijke inspiratie, waarbij dus het verschil tusschen inspiratio en assistentie vrijwel gebagatelliseerd wordt. Christus en de Kerk zijn hier zeer dicht bij elkaar gebracht. Christus leidt de Kerk door Zijn Geest als haar onzichtbare ziel.

13) Heering, a.w. pag. 192, zie hietegenover Berkouwer, a.w. pag. 234.

le binnen-
Joden het
dat Jezus,
om in den
ch op nie-
t gemaakt
des Heeren
uiste licht

voortgaan
even geven
ook als
verloren
alles doet
daan kan
terug te

het lezen
allen allen
id moeten
ons toont
had hebt,
gaan voor
rwerpen.
toen de
ter gewor-
den gewor-
den!

ve

H. M.

VEN

ODES. (I.)
we plaats
volgen het

ie meening
vergeven,
lechts, wat

makende,
pas kwam
drukking

Bij elke
want het
nen.

wat onze
wat min-
plexen, die

oor theolo-
de zouden
onze gere-

n, doet hij
odanig in
kerken en

de vraag
dan heeft
betekenis.

op gehaald
hand onder
geheel en

en pro- of
f. Dijk het
part. syn.)

en bepaald
zeuwsche
n anderen

weer een en
den zin is,
oorzichtige

beschou-
sses eener
deelen zelfs

ten.

rapport aan
de J. B.
komen din-

Kuyper en
naarmee ik
orteerende

ijlage C is
stuk van
iddelburg.

emde arti-
0, rakende
erk wordt
of. Kuyper
27 handelt
stiek" ge-
een ander

zijn. Op dit punt zegt dus de één ja, de ander neen tot dr. Buizer.

De rollen worden evenwel omgekeerd, als we het slot lezen. Daar zegt dr. Buizer, dat wat hij voor den inhoud der belijdenis houdt¹⁾ (geen pluriformiteit), „weigert de leidingen Gods met Zijn (algemeene) Kerk te erkennen". Daarmee is prof. Kuyper het eens, ik niet.

Zeg nu maar eens: dr. Buizer is afgewezen, dus ook zijn beschouwing, en wie het op één of ander punt met hem eens is, die moet maar een gravamen indienen...

Een voorbeeld van het tweede.

De rapporterende commissie, bl. 21, handelende over het destijds gerucht makende feit, dat ds. Netelenbos, gereformeerd predikant, in den dienst in een Hervormde Kerk was voorgegaan op Zondag, merkt op:

„Hoewel een bekend en toch zeker door niemand van separatistische of doleantistische sympathieën te verdenken geleerde als de Erlanger hoogleraar E. F. Karl Müller in zijn Symbolik over 'die holländische Staatskirche' schrijft: 'Allerdings kann hier der Titel einer christlichen Kirche schon stark beargwöhnt werden', zullen Uw deputaten zich er maar niet in gaan verdiepen, of er nu werkelijk wel zoo veel reden bestaat, onder de tegenwoordige omstandigheden, om — als men dan, zooals ds. Netelenbos het noemt, zijn overtuiging ten aanzien van de pluriformiteit der kerk in een daad wil veranschouwen — dat bij voorkeur in het Nederlandsche Hervormd Kerkgenootschap te gaan doen."

Hiermee zal prof. Kuyper het niet eens kunnen zijn: hij heeft over de Hervormde Kerk in later jaren zoo geschreven, dat prof. Müller van Erlangen, nog maar vrij kort geleden gestorven, zelf in leven ouderling in een uit de Hugenoten stammende kerk aldaar (er waren er 8 in Beieren) zich er wel wat over verwonderd zou hebben. Ondergeteekende daarentegen zou zijn hand er wel onder kunnen zetten, met alle waardeering voor de ettelijke hoogstaande christenen en kinderen Gods in de Hervormde Kerk, natuurlijk: we hebben het nu over het instituut.

Straks evenwel keeren de rollen zich weer om. Als op bl. 33 de rapporteurs toegekomen zijn aan de uitdrukking „buiten haar geen zaligheid", dan zeggen zij (34): dat ziet nog niet op het instituut. Prof. Dijk (57) besamt dat „De Heraut" desgelijks. Ik ben het er niet mee eens; zooals ik in mijn „Ons Aller Moeder" duidelijk heb doen uitkomen, naar ik meen.

Natuurlijk heb ik daarmee niet gezegd: buiten de Gereformeerde Kerken van Nederland geen zaligheid. Een der oorzaken van den strijd over de kerk ligt hierin, dat men bij het in dit verband hanteeren van het werkwoord „instituereen" doorgaans alleen maar denkt aan een „instituut" (voltooid tegenwoordige tijd). Ik wees er op, dat de kwestie van het „instituereen" altijd een zaak is ook van het heden: onvoltooid tegenwoordige tijd. Daar zit de zaak op vast voor een groot deel. Wie niet aan dien onvoltooid tegenwoordigen tijd zijn aandacht geeft, moet al maar op reeds bestaande instituten letten, durft (terecht) de zaligheid niet aan instituut zoo of züs binden, en neemt dan, om zich uit de impasse te redden, zijn toevlucht tot mystificaties als de mystificering der kerk; en meer van zulke gedachten-spinnels. Wie evenwel voor dien onvoltooid tegenwoordigen tijd wel oog heeft, erkent, dat God hier zoo, ginds weer anders begonnen is, erkent dus ook, dat we nog nergens kant en klaar zijn, maar houdt tevens vol, dat we met al die instituten naar elkaar toe moeten (voorzoover ze belijden natuurlijk), dat we aan het instituereen moeten blijven, oecumenisch werkzaam zijnde. Zoo iemand heeft geen oogenblik het kerkelijk instituut (datum, dan wel dandum, gegeven, dan wel nog naar de eindredactie in wording) behoeven te degradeeren terwille van een of andere „mystieke kerk". Hij houdt de waarde er van in stand. Maar hij is tevens in staat, het „buiten haar geen zaligheid" te laten staan als geldende voor die ééne kerk, die van haar instituut en institueeringsplicht geen oogenblik mag worden losgemaakt. Omdat instituereen nu eenmaal behoort tot de essentiële, de primaire, de konstitutieve aangelegenheden der kerk. Bij een vergadering behoort nu eenmaal het vergaderen.

Om kort te gaan: hier zouden dus de professoren Kuyper en Dijk weer die commissie kunnen bijvallen, en zou ik moeten zeggen: neen.

Voorloopig genoeg. Men moet elkaar niet in het hoekje duwen van de menschen, die maar een gravamen moeten indienen tegen een beslissing van een synode, of anders maar moeten zwijgen over wat eenmaal afgedaan is. Als van dr. Buizer gezegd is: zijn opvatting van de belijdenis deugt niet, dan kan ik dat geheel en al onderschrijven. Maar ik meen, dat hij op andere punten gelijk heeft gehad. Dat meenen de professoren Kuyper en Dijk ook; want die zeggen: we zijn het met de pluriformiteitsgedachte eens, zelfs naar Buizer's omschrijving; voorzoover we die lezen op bl. 48: veelheid van ware kerken.

Men kan terecht aanvoeren: in het algemeen is Buizer's uitlegging veroordeeld. Maar in bijzonderheden kan men niet treden, als om te zeggen: die en die details van Buizer (of een zeeuwsche commissie) zijn veroordeeld. Inzake de details gaan we ieder onzen eigen kant uit. Niemand is het geheel en al met dezen, dan wel met

diën eens. Dat was vroeger zoo niet. Dat was in de dagen van Buizer—Netelenbos zoo niet. Dat is vandaag nog niet zoo.

Volgende opmerkingen van prof. Dijk krijgen later een beurt.

K. S.

„KENTEKENEN" EN „SYMBOLEN". (I.) (Antwoord aan dr. A. de Bondt, II.)

Kent U Stapleton? Hij was theologisch hoogleraar in Douai, later te Leuven, Roomsch. Een tijdlang Jezuïet. Schrijver van zeer geleerde werken. Hardnekkig bestrijder van de kinderen der Reformatie. Maar dan eentje, die ze ook bestudeerde. Ge vindt bij hem b.v. breede bespreking van die volzinnetjes, die dr. A. de Bondt tegenwoordig uit de Institutie van Calvijn voor den dag haalt, om daarmee de pluriformiteitstheorie, zooals ze door hem wordt voorgestaan, te helpen verdedigen, en Calvijn's naam daarvoor te annexeren.

Van dien Stapleton lees ik (Opera, I, Lutetiae Parisiorum, 1720, 23):

dat protestanten zooals Calvijn (als deze zegt, dat onder het pseudom „aliqua ecclesia", iets van de kerk nog is),

of als Melancthon (als hij zegt, dat ze — aldaar — in sommige overblijfselen nog verscholen ligt),

of als Luther (als hij datzelfde nog weer wat anders uitdrukt),

daarbij dan niet denken aan „NOTAE",

maar slechts aan SIGNA der kerk. Slechts aan „signa".

„Notae" zijn kenmerken der kerk.

„Signa" zijn maar teekenen. (Tusschen beide is een groot onderscheid.)

Deze Stapleton, die door Bavinck nog al eens geciteerd wordt, wist dus, dat wie Calvijn leest, tusschen „notae" en „signa", wel ter dege onderscheiden moet, en anders hem niet begrijpt.

Dit aangaande Stapleton, voorloopig.

Kent U Bellarminus? Ook hij was roomsch hoogleraar, o.a. te Leuven, befaamd verdediger van de roomsche kerk en theologie tegen de reformatoren; Luther, Calvijn, Zwingli, Melancthon toont hij herhaaldelijk goed te kennen; ook bij hem treft ge meermalen citaten uit Calvijn, met nauwkeurige opgave van de vindplaats. Als deze zich bezig houdt met de passage uit Calvijn's Institutie (IV, c. 10, § 27) betreffende de kerkelijke ceremoniën, dan merkt Bellarminus op, dat die ceremoniën — nu spreekt hij in het algemeen, dus ook over zichzelf — groote betekenis hebben; ze zijn immers zekere „symbolen", waardoor wij van ongelooften worden onderscheiden. Ze kunnen ook uitnemend dienst doen als onderscheidingssteekens tegenover de ketters. De sacramenten, die hebben de ketters ook; daaraan kan men dus niet zoo gemakkelijk het onderscheid vaststellen. Maar met behulp van de ceremoniën gaat dat beter. Zoo heeft men oudtijds den sabbath op Zondag in plaats van op Zaterdag gesteld; een onderscheidingssteek (symbolum, of -signum) tegenover de Joden. Epiphanius, zoo zegt Bellarminus, schreef afzonderlijk over de ceremoniën der kerk, die konden dienen zoo ongeveer als kenmerken (quaedam veluti notae) ter onderscheiding van de kerk ter eener, en de secten ter ander zijde.

Ook Bellarminus — die de kenmerken der kerk elders behandelt — kent dus het verschil tusschen „kenmerk" en „symbool". Een symbool is „zonder meer" nog geen kenmerk der kerk; geen onderscheidingssteek, waaraan men met zekerheid de ware kerk kan onderscheiden van de valsche, de kerk van de secte. Er zijn, zoo zegt een ander Jezuïet (Suarez) (in zijn polemië met koning Jacobus) kerkleeraars, die de kenmerken (notae) der kerk maar vermenigvuldigen. Maar men kan die boventallige dan soms herleiden tot de vier van ouds bekende (eenheid, heiligheid, catholiceit, apostoliceit). Of — het zijn niet zoozeer kenmerken (notae) als wel teekenen (signa) der ware kerk: non sunt tam propriae & certae notae, quam verae Ecclesiae verisimillima signa (Defensio F. C., 1614, 778).

Dat we op deze roomsche Calvijn-lezers wijzen, vindt zijn aanleiding in dr. de Bondt's repliek. We weten, dat dr. de Bondt zich er op beroepen had, dat Calvijn toch maar van „kenteeken" der kerk bij Rome had gesproken. Dr. de Bondt dacht daarbij aan Inst. IV, 2, 12. Omdat de passage¹⁾ slordig wordt aangehaald, zal ik ze met de noodige aanvullingen geven:

„Kortom, ik zeg, dat er kerken zijn, in zooverre (de Heere de overblijfselen van Zijn volk, hoe ellendig verstrooid en uiteengejaagd dan ook, daar op wonderlijke wijze bewaart, in zooverre) er eenige kenteeken (symbola) der kerk blijven bestaan, en wel voornamelijk die kenteeken, wier kracht noch de listigheid van den duivel, noch menselijke boosheid kan vernietigen. Maar omdat daarentegen daar die teekenen (notae) vernield zijn, waarop wij in deze uiteenzetting voornamelijk moeten letten, zeg ik, dat iedere vergadering en ook het geheele lichaam van het pseudom de wettige gedaante van de (Sizoo: „een") kerk mist."

Men lette er op, dat deze vertaling van de hand van prof. dr. A. Sizoo is. Deze heeft hier „symbolen" door „kenteeken" en „notae" door „teekenen" weer gegeven. Ik voor mij zou het juist andersom gedaan

1) Ik denk aan een zetfout, er staat tweemaal hetzelfde woord („inzooverre"); dat geeft vaak zetfouten.

(Zie vervolg blz. 190.)

Wat zullen wij na den vrede beginnen?

Wat zullen wij na den vrede beginnen? is de vraag die in de laatste weken herhaaldelijk door politici en economen aan de orde is gesteld. Inzonderheid in Amerika schijnt men er zich druk mede bezig te houden. Het is niet een vraag uit een gebroken hart: Lieve heeren, wat moet ik doen? Maar men heeft het antwoord prompt gereed: Wij zullen heel rationeel te werk gaan, opdat deze oorlog de laatste groote dwaasheid der menschheid geweest zij. De bekende kringloop waarin de mensch zich beweegt, wordt hierin opnieuw openbaar. Eerst was de mensch gevlucht in het irrationeële, nu zal op haar beurt de koningin der rede uit het museum gehaald worden. Als ons christenvolk nu maar aan deze oppervlakkigheid weersland weet te bieden, helaas is van „verdieping" nog weinig te bespeuren. Wij beschouwen den oorlog als iets dat buiten ons omgaat, richt men een machinegeweer op onze schepen, dan grommen wij verontwaardigd: Schiet de Engelschen of Franschen dood, wat gaat het ons aan? Als straks — God geve spoedig! — de handteekeningen onder het vredesverdrag worden gezet, dan is immers alles voorbij? Dan zullen wij opnieuw beginnen en heusch, wij zullen er wat van terechtbrengen: houd er den moed maar in! En... geef mij even het Pilatus-bekken, dat ik mijn handen in onschuld wassche en plechtig verklaart: het is MIJN schuld niet, ik heb er niets mede te maken! Straks zal een vrouw naar een Friedhof gaan en weenen, de kinderen van den poltu zullen opgroeien zonder vader, wij zullen een speldje koopen voor onze eigen oorlogsslachtoffers, ook zullen wij in den zomer excursies ondernemen naar de gevechtsterreinen, is het niet interessant? Voor de rest zullen wij het vergeten als een nachtmerrie.

God zal niet vergeten! De Bijbel stelt ons dat vaak plastisch voor. Daar is een reiziger neergelgd door de hand van een roover. De dood is ingetreden, spreken kan hij niet meer. Die blauwe lippen zullen zich nimmer ontsluiten om te zeggen: die heeft het gedaan! Hij zal gesmeekt hebben om zijn leven, in zijn angst zal hij geschreeuwd hebben om hulp, misschien heeft hij als een kind den naam van zijn moeder gepreveld, mogelijk vormden zijn lippen het arme-zondaarsgebed. Toen ging zijn geest uit en lag hij daar stom. Doch nu stelt de Heilige Schrift het ons zoo voor, alsof die roode vlek spreken ging, alsof die bloedspatten tot God riepen om recht! God komt dan om Zelf als de Bloedwreker het onrechtvaardig vergoten bloed te straffen en met den moordenaar allen te oordeelen, die door hun stilzwijgen en toezien zich dergelijke schrikkelijke zonden mede deelachtig maken. Daar heeft geen slaaf den geest gegeven onder de zweep, daar is geen reiziger gestoken door een struikroover, daar is geen Jood doodgetrapt tijdens een pogrom, daar is geen Boer geregen aan een assegaai, daar is geen gemeen soldaat gesneuveld aan een enig front en geen matroos verdronken tijdens een mijnoutploffing, of God gedenkt het en zal dit bloed eischen van de ziel van den schuldige. Wij gebruiken graag het beeld van den Christus Consolator, Die in groote onferming gaat over de slagvelden. Ik heb geen bezwaar tegen dit beeld. Mits wij nimmer vergeten dat ook de God der gerechtigheid langs de kazenmatten en door de loopgraven gaat en de bloedschuld schrijft op de rol der wrake, van het bloed van den rechtvaardigen Abel af tot het bloed van den arbeider toe, die gegrepen werd door den drijfriem van een onbeveiligde machine, tot de bloedspatten van het kleine kind toe dat overreden werd door een aangeschoten chauffeur.

Schuld is voor ons een dogmatisch begrip geworden, wij weten het vaak knap uit te leggen. Iets reëls is het voor ons maar zelden, in de Spelonke Adullams leeft men zoo tamelijk rustig verder, het is maar een quaestie van wennen. God de Heere had Zijn volk Israël dieper onderwezen in Zijn heilig recht, in Zijn toorn tegen den doodslag. Als ergens een lijk gevonden werd in het veld, moesten de oudsten van de dichtstbijgelegen plaats een koe slachten (in plaats van den onbekenden moordenaar, boven dat offerdier moesten zij hun handen wasschen om te betuigen dat zij noch de oorzaak waren van deze bloedschuld, noch schuldig aan het niet-voltrekken van de bloedwraak aan den moordenaar. Dan verhieven zij hun stem tot God en zij smeekten: Heere, leg geen onschuldig bloed op Uw volk Israël. Volk, dat verstand van kermen hebt, loopt den Troon des Heeren aan met uw gebeden! Weg dat bekken van Pilatus, zoo lief u uwer ziele zaligheid is! Niet het water van Pilatus, maar het bloed van Jezus Christus reinigt van alle zonden.

Oudtijds placht men in het Oosten van ons land op het graf van een vermoorde een kruis van gewassen te planten. Men ziet ze hier en daar nog wel in het veld, midden tusschen de golvende

akkers strekt zich daar over den grond uit een kruis! Wat zullen wij doen na den oorlog? Wij zullen het Kruis van Christus prediken onder de volken, wij zullen de boodschap van Ananias aan Saulus, bekleet met het bloed der heiligen, herhalen: Laat u doopen en uw zonden afwassen! Wij willen dat evangelie uitspreken, dat voor elk humanisme ook zelfs geen kier openlaat, maar dat de voetstappen aankondigt van het Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt. N. B.

hebben; Corsmannus' editie²⁾ doet het in de aangehaalde plaats óók anders. Daar lezen we de betreffende passage als volgt:

Om kort te zijn, ik zegge, dat onder het Pausdom kerken zijn, ten aensien dat de Heer de overblijfselen van zyn volck, al hoewel seer jammerlijk verstrooyt en gheslingert, aldaer wonderbaerlijk bewaert, ten aensien datter eenige teekenen (symbola) van de kercke blijven: en voornaemlick die teekenen, welckers kracht niet en kan verbroken worden, noch door de listigheyt des duyvels, noch door de boosheyt der menschen. Maer dewijl daer-en-tegen aldaer uytgeblusht zijn de merck-teekenen (notae), die wy in dese disputatie byzonderlick moeten aensien, soo segghe ick, dat... enz.

Nu zijn er heel wat onnauwkeurige vertalingen in omloop, die met de fijne nuanceering van Calvijn's proza geen rekening houden. In de editie Leyden, Jan Paedts & Jan Bouwensz., 1593, wordt in de geciteerde coupure tusschen „symbola” en „notae” geen verschil gemaakt; beide woorden weergegeven door „teekenen”. De editie van 1560 is wel zeer slordig³⁾. Juist die editie, welke dr A. Kuyper heeft laten herdrukken, laat het verschil in de woorden „signa” en „notae” in de aangehaalde plaats uitkomen; men kan daar evenwel weer niet te veel waarde aan hechten, omdat in andere plaatsen de woorden weer omspringen; men leze maar de passages in de naaste omgeving⁴⁾.

2) Editie W. Corsmannus, Amsterdam, v. Ravesteyn, 1650; vgl. de editie dr A. Kuyper, herdruk van de editie van Ravesteyn, 1650. — Doesburg, 1889.

3) In IV, 1, § 8 begint Calvijn (ed. Beza, Lugd. Bat. 1654, 363) aldus: Proinde quatenus eam (de kerk) agnoscere nostra intererat, Dominus certis notis & quasi symbolis nobis designavit.

Met deze onderscheiding van „notae” en „quasi symbola” hebben veel vertalers slordig omgesprongen. De holl. vert. 1560, 372a, huppelt over het verschil heen: „daerom heeftse God ons met sekere teekenen gemerckt, so verre het ons noodich was dat wyse souden kennen. Even slordig is de editie van 1593 (Leiden, Paedts en Bouwensz.): ...met sekere teekenen ghemerckt. Beter is de vertaling in de editie v. W. Corsmannus, Amsterdam, v. Ravesteyn, 1650: „ghelyck als met sekere mercken en teekenen aenghewesen. Ook de fransche vert. (Genevæ, Koer, 1609): certains signes et enseignes; deze vertaling heeft in IV, 1, 10: enseignes (symbola); in IV, 1, 12: marques, in IV, 1, 11 wordt evenwel marques (notae) afgewisseld met signes (notae) E. F. K. Müller: ...hat der Herr sie uns an bestimmten Zeichen, die gleichsam Symbole sind, kenntlich gemacht. In IV, 2, 12 vertaalt Müller eerst: Zeichen (symbola), in het slot Kennzeichen (notae).

4) In IV, 1, § 8 zegt Calvijn: „Wat belanght het lichaem der Kercke alve, dit heeft hy (God) met des te sekere teekenen (notae) ons ghespenbaert en aengeprezen, naemate hy de kennisse hiervan voor ons nootsackelicker bevondt. Uyt dese teekenen (hinc) wordt de gedaent en gestaltenis der Kercken voor onsen oogen openbaer en sienlick...” In § 10: Wy hebben verclaert, dat de merckteekenen (symbola) waardoor de kercke kan worden bekent, zijn de vercondiginge des Woords en het gebruyck der Sacramenten.... In § 12: „Dat de reyne dienst van Godts Woort en het onvervalschte gebruyck in 't bedienen der Sacramenten, is, gelyck wy segghen, een bequaem pandt en merckteeken (pignus et arrhabon) om ons te versekeren en aen te wijzen, dat wy die vergadering, in dewelcke dese twee stücken ghevoonden worden, gerustelick mogen omhelsen voor de ware kerck, dat streckt sich so verre uyt, datse voor soodanigh gereeckent en gehouden moet worden so langh alse derse stücken behoudt en daer in staende blijft, ooschoon se andersins veel gebreken heeft.” In § 11: Laet ons derhalven die twee merckteekenen (notae) met alle nootstighet ingedruct behouden in onse herten, en na des Heeren wil en believen groot achten. Want daer en is niet daer de Satan meer op toelecht dan hier op, te weten, dat hy beyde dese merck-teekenen (istorum alterutrum) te gelyck (vel utrunque) mochte wech ruymen en vernietigen: hy soeckte segg ick, dese merck-teekenen (notae) uyt te wisschen en uyt te roeyen, opdat hy het waerachtigh en rechtschapen onderscheyt der Kercken met eenen soude wech nemen of hy soeckte dese merck-teekenen (eac) by ons te brengen in verachtigh... Nu hoe gevaerlick, jae hoe doodlick is die versoeckinge en aenvechtigh, waardoor ons selfs eenmaal in den sin komt al te wijcken van die vergadering, in dewelcke gesien worden de teekenen en liveiren (signa ac tesserae) die de Heere meent genoegsaem dienstigh te zijn om ons sijn Kerck levendigh te beschrijven en aen te wijzen? Wy sien hoe grooten toesicht alhier ten beyden zijden gehouden moet worden. Want op dat onder den naem en tytel der Kercke gheen bedrogh en geschiede, so moeten wy een yghelick vergadering die haer selsen met den naem der Kercke voordoet, beproeven aen dese merck-teekenen (ad illam probationem) als aen eenen toetssteen.

In IV, 2, § 10 heet het (in betrekking tot de „tegenwoordighe (1) vergaderingen der Papisten”: „Indiense kercken zijn, soo is ook de macht der sleutelen by haer. Maer de sleutelen zijn onafscheidelick verknocht en te samen ghevoeght met het Woord, 't welck sy uyt hare vergadering hebben verdriven... enz. Derhalve, of sy en zijn, volgens dese reden, geen kercken, of daer en sal gheen merck-teeken (symbolum) meer overigh blijven, door hetwelck de wettige vergaderingen der gheloovigen van de by een komaten der Turcken souden kunnen onderscheyden worden.” Maar daarop volgt in § 11:

Nochtans ghelyck eertijds de Joden eenige bysondere privilegien van de Kercke behielden, alsoo en ontnemen wy hedendaeghs den Papisten niet die teekenen en voetstappen (vestigia, één woord) van de Kerck, die de Heere onder hen uyt de verwoesting heeft willen laten overblijven. Aan den rand staat: „Al hoewel het Pausdom eygentlick niet en mach een kerck genoemd worden, so is nochtans, selfs in spijt van den Antichrist, in het pausdom eenig lid-teeken van de kerck gebleven.”

In § 12 lezen we: „Al hoewel wy derhalven den Papisten

Waar dus de vertalingen geenerlei hulp bieden, daar moet Calvijn zelf spreken, Calvijn, gezien in verband met de theologische opvattingen van zijn tijd. Wij hebben immers in ons nummer van 16 Februari dr de Bondt gezegd, dat, als Calvijn van „eenige teekenen der kerk” bij Rome spreekt, daar niet het woord voorkomt, waarmee de ware merkteekenen der kerk van Christus worden aangeduid. Dr de Bondt erkende de juistheid daarvan, maar — zoo poogde hij aan te toonen, zakelijk is er geen verschil. Letterlijk laat dr de Bondt het volgende drukken:

Uit dit overzicht blijkt, dat Calvijn voor de merkteekenen van de ware Kerk zoowel het woord symbola, als notas gebruikt.

Dat dr de Bondt alzoo oordeelt, nadat hij enkele paragrafen van Calvijn heeft doorgelezen, verwondert mij niet.

Maar dat de dogmenhistoricus der Vrije Universiteit, prof. Hepp, zijn instemming daarmee betuigen kan, en dan verder daaraan enkele nog al verdragende woorden verbinden durft, dat heeft me eenigzins verbaasd. Want de eer der gereformeerde theologie is er mee gemoed, in het lezen van Calvijn niet achter te staan bij Jezuïeten. Helaas hebben sommigen hunner de onderscheidingsgave getoond te bezitten, waarvan we de blijken ditmaal tevergeefs bij de calvinisten prof. Hepp en dr de Bondt zoeken.

Reeds worden we op het goede spoor gezet door Stapleton. Als deze (Opera, t. I, Lutetiae Parisiorum, 1620, 107) een afzonderlijke verhandeling wijdt aan dat deel van Calvijn's Institutie, dat thans „Credo” zoo bezig houdt, en waarop sommigen hun pluriformiteitsbegrip willen fundeeren, dan vindt ge naast een ietperlijk citaat der bekende passage volgende opmerkingen:

1. als Calvijn het heeft over de „kenmerken der ware kerk” (notae), die onder Rome zijn „uitgewischt” (deletae), dan bedoelt hij dáármee: a. de zuivere leer (niet maar leer, doch zuivere leer);

b. het recht gebruik der sacramenten (niet maar sacramenten, doch recht gebruik er van);

2. spreekt Calvijn daarentegen over die enkele symbolen (aliquot Ecclesiae Symbola), dan heeft hij dáárbij gedacht aan den doop.

Want de kerk, zoo zegt Stapleton, heeft verscheiden symbolen. Dat zijn de „sacramenten”. Weliswaar beweert Stapleton ten onrechte, dat Calvijn maar één van de vele symbolen der kerk noemt, want in de aangehaalde plaats zegt Calvijn duidelick, dat er ook andere symbolen der kerk onder het pausdom gebleven zijn; bovendien merkt hij in een door Stapleton eveneens letterlijk geciteerde uitspraak, (IV, 2, 11) op, dat de Heere „daar Hij Zijn verbond in Frankrijk, Italië, Duitschland, Spanje en Engeland heeft in bewaring gegeven, toen die landen door de tyrannie van den antichrist onderdrukt zijn, opdat Zijn verbond onschendbaar zou blijven, in de eerste plaats Zijn doop daar bewaard (heeft), het getuigenis des verbonds, die, door Zijn mond geheiligd, ten spijt van de goddeloosheid der menschen, zijn kracht behoudt”; en hij voegt er in één adem aan toe: „vervolgens heeft Hij door Zijn voorzienigheid bewerkt, dat ook andere overblijfselen bleven bestaan, opdat de kerk niet geheel ten onder zou gaan”. Stapleton heeft dus geen recht, Calvijn „dien vos”, te verwijten, dat hij alleen maar den doop als overblijvend symbool der kerk onder Rome bewaard gebleven acht.

Maar waar Stapleton wél gelijk aan heeft, dat is dit: dat hij tusschen „notae” en... symbola „verschil kent. Hij is theologisch te goed geschoold, om dat te kunnen vergeten. Had dr de Bondt gelijk, en was dus „nota” en „symbool” bij Calvijn hetzelfde, dan had Stapleton zijn Jezuïeten aldus kunnen toespreken:

1. broeders, de ketter heeft gezegd, dat er onder ons enkele „symbolen” gebleven zijn;

2. „symbolen” der kerk zijn „kenmerken” (notae) der kerk;

3. we hebben dus volgens den ketter Calvijn nog kenmerken (notae) der kerk.

Maar Stapleton weet het wel beter. Hij had anno 1940 zulke troostredenen wél kunnen schrijven in een overzicht van twee of meer nieuwere gereformeerden, we noemen nu alleen maar dr de Bondt en prof. Hepp. Doch uit Calvijn zelf distilleert hij zulke troostredenen gelukkig niet. Hij schrijft zijn Jezuïeten als volgt:

1. broeders, ge weet wel, dat „symbolen” der kerk nog geen „teekenen” der ware kerk tegenover de valsche zijn;

2. Calvijn nu erkent wel, dat b.v. het symbool van den doop onder ons gebleven is;

3. maar omdat wij den doop niet recht gebruiken naar zijn meening, ontzegt hij ons de desbetreffende

den tytel der Kercke niet simpelck en plat uyt en willen toestaan, soo en loochenen wy nochtans daerom niet dat by hun kercken zijn.... Om kort te zijn, ick zegge, dat onder het Pausdom kercken zijn, in soo verre dat de Heere de overblijfselen van sijn volck, al hoe wel seer jammerlijk verstrooyt en gheslingert, aldaer wonderbaerlick bewaert, in soo verre datter eenighe teekenen (symbola) van de kercke blijven: en voornaemlick die teekenen (ea praesertim), welckers kracht niet en kan verbroken worden, noch door de listigheyt des duyvels, noch door de boosheyt der menschen. Maer dewijl daer-en-tegen aldaer uytgeblusht zijn de merck-teekenen (ea notae) die wy in dese disputatie byzonderlick moeten aensien, soo segghe ick, dat elke vergadering en het ganse lichaem des Pausdoms de wettige form' en gedaent' van een kerck niet en heeft.

„nota” (dit bepaalde kenmerk of teekenen) der ware kerk⁵⁾.

Want de doop, gelijk het sacrament in 't algemeen, die is een symbool ('teenige niet, K. S.)

Maar het rechte gebruik van het sacrament (ook des doops), dat is een nota, een kenmerk der ware kerk tegenover de valsche.

De Jezuïet Stapleton kan, evenals zijn collega Bellarminus⁶⁾, gereformeerden van tegenwoordig behulpzaam zijn bij het lezen van Calvijn. De pijn der ontdekking doet haar heilzaamheid niet te niet. Haar noodzaak evenmin. Of is het niet noodig, de belijdenis te handhaven, die de kenmerken der ware kerk ontzegt aan Rome, het instituut, dat naar dr de Bondt's eigen erkenenis, de valsche kerk is. Feitelijk komt dr de Bondt's conclusie hierop neer, dat de valsche kerk nog kenteekenen der ware heeft. Ik aarzel niet, dit een bewering te noemen, die in strijd is met de belijdenis. En als prof. Hepp van zulke artikelen zoo dankbaar nota neemt, dan vind ik dat zeer onvoorzichtig.

Juist vanwege die „heilzaamheid” en „noodzaak” van zooveen zullen we nog even verder gaan, — maar moeten dan meteen wachten tot het volgende nummer; de ruimte is alweer verbruikt. We hopen dan meteen gelegenheid te vinden, ds J. Douma, door dr Kaajan en „De Heraut” met instemming geciteerd, te beantwoorden. K. S.

5) Dicit ergo esse Ecclesiam in Papatu duabus de causis, partim quia... partim quod aliqua Ecclesiae Symbola permanent... Ex Ecclesiae Symbolis solum Baptismus nominat. Hunc... Ecclesiae (de roomsche K. S.) relinquit... Fraus est, quod hunc ipsum Baptismum... ab Ecclesia Romana auferat. Dicit enim deletas esse notas verae Ecclesiae in Romana Ecclesia. At vero altera ex notis est rectus sacramentorum usus, quae cum per Calvinum duo tantum sint, Baptismus & Coena Domini; profecto deleri sacramenta non poterunt, Baptismus integer permanisset.

6) Sacramenta sunt quidem symbola quaedam, quibus discernitur ab infidelibus, tamen ab haereticis vix per Sacramenta distingui possumus, sed per caeremonias optime distinguimus (Bellarminus, De Controv., III, 1619, 221). Over de kenteekenen (notae) der kerk handelt hij elders. Blijkbaar hebben ook de ketteren naar zijn oordeel „symbolen” der kerk. Maar de kenmerken (notae) missen ze.

ONJUISTE POLEMIEK.

Prof. Kuyper schrijft in „De Heraut”, dat ondergeteekende „weer in een polemische bui verkeert”. Hoe zou hij het vinden, als we de door hem en prof. Hepp begonnen polemieken van '36 en daarna aan „een bui” toeschreven? We merkten op, waarom we over de pluriformiteit weer spraken; 't was in antwoord op wat van andere zijde geschreven werd, nog onlangs.

Voorts lees ik, dat ik „thans bij voorkeur prof. Kuyper tot mikpunt van (mijn) aanvallen kies”. Onze lezers weten beter.

Pijnlijk doet toevoeging aan: „trots de zoogenaamde verzoening op de Synode te Sneek”. Wat wil dat „zoogenaamd”? Is dat geen oordeel over het hart? We hebben een verklaring gepubliceerd over één zeer bepaald feit; maar dat heeft nooit beteekend, dat zakelijke meeningen niet verder zouden besproken worden. Als men meent, dat pacificatie aangaande één bepaald „persoonlijk feit” insluit, dat men over andere zaken niet meer disputeeren mag, kan men de Tweede Kamer wel naar huis sturen. Prof. Kuyper heeft zelf na de Amsterdamsche synode, toen we ook samen een verklaring hadden geteekend, mij aangevallen. Heb ik toen zoo gereageerd? En — was dat gevolg van „een polemische bui” van prof. Kuyper?

Voorts citeert prof. Kuyper de artikelen van dr H. Kaajan (reeds beantwoord) en ds J. Douma (op wien ik nog verder inga). Eens zien of van onze antwoorden ook nota genomen wordt.

Ook prof. Hepp plaatste enkele uitlatingen, over „vergissingen” en zoo. Ik heb daarop maar één ding te antwoorden: ook ik heb hem verscheiden malen vergissingen onder het oog gebracht. Maar ik vond me dan meteen verplicht, een poging tot bewijs te geven. Kan of wil ik dat niet, dan doe ik het zwijgen er toe, om geen praatjes te publiceren.

Dát verschil is er in de methode van prof. Hepp en die van mij. Eens zien, of prof. Hepp op de beantwoording ingaat, die ik dr Kaajan en dr de Bondt gaf...

Geen nood overigens: er zijn nog altijd meelevende kerkleden, die de argumenten bestudeeren. Het doet, gezien het debat over John Knox (zie verleden week), ietwat vreemd aan, van prof. Hepp te vernemen, dat ik inzake Knox een kerkhistoricus had moeten raadplegen. Wat deed ik anders verleden week? Maar dr Kaajan neemt een in New-York (en London—Toronto) verschenen werk tot bron, het boek van H. Y. Reyburn (1914). Licht misschien daar één van de bronnen der onjuiste vertaling van „afgodendienaars” door „papisten” (roomschen)? Reyburn (bl. 248) geeft de opvatting zonder verder één woord ter verklaring, en zonder ook maar te vermelden, dat letterlijk van „afgodendienaars” gesproken was. Kerkgeschiedkundigen raadplegen!

K. S.

FINLAND.

Het is gebeurd.

Rusland uit den Volkerenbond: een breed gebaar. Maar een gebaar: toen het op daden aankwam, gebeurde er net precies te weinig, om wat beloofd was, werkelijk uit te voeren.

En intusschen heeft de brutale macht van het domme getal het gewonnen van een volk, dat werkelijk gewonnen had.

teeken) der

't algemeen,

rament (ook
merk der

collega Bel-
rdig behulp-
prijn der ont-
niet. Haar
de belijdenis
r ware kerk
dr de Bondt's
is. Feitelijk
ser, dat de
der ware
te noemen,
s prof. Hepp
neemt, dan

"noodzaak"
aan, — maar
ade nummer;
dan meteen
er dr Knaai
rd, te beant-
K. S.

bus de causis.
Symbola per-
sonum nominat.
quilt... Fraus
clesia Romana
t. Ecclesiae in
vltus sacramen-
sint, Baptismus
non potuerunt,

m, quibus dis-
er Sacramenta
e distinguuntur
e de henteke-
ar hebben ook
terk. Maar de

, dat onder-
n verkeert".
hem en prof.
rna aan „een
om we over
antwoord
nog onlanta.
orkeur prof.
i kies". Onze

ots de zoo-
Sneek". Wat
leel over het
oliceerd over
it beteekend,
zouden be-
ificatie aan-
luit, dat men
m mag, kan
sturen. Prof.
synode, toen
steekend, mij
? En — was
rof. Kuyper?
elen van dr
Duma (op
an onze ant-

tingen, over
aar één ding
eiden malen
aar ik vond
ot bewijs te
t het zwijgen

i prof. Hepp
op de beant-
dr de Bondt

l meelevende
n. Het doet,
leden week),
ernemen, dat
had moeten
week? Maar
London—To-
k van H. Y.
één van de
dendenaars"
ol. 248) geeft
r verklaring,
letterlijk van
schiedkundi-

K. S.

reed gebaar.
en aankwam,
wat beloofd

n het domme
wèrkelijk ge-

Zoo komt de antichrist naderbij. O neen, we trekken in onze verbeelding hem geen pakje aan, waarvan de snit een coupeur van deze eeuw zou verraden.

Maar hij komt. Weer is een volk een stuk van zijn invloed kwijt gemaakt aan godloochenars en kerkverwoesters. En de nazi-geestverwanten, die hen pas recht zouden bestrijden, plukken er de vruchten van... Waar zijn ze, die nog den moed hebben, de muren en straten te bekladden met „Mussert of Moskou"? Men mag geen hoofd van bevriende staten beleedigen. Artikel zooveel. Maar hoofden van staten zijn tegenwoordig partijmensen in optima forma. Het wordt er in de wereld niet beter op. De tegenstellingen verscherpen zich. Maar ze worden meer en meer principiëel. Want Christus komt nabij. Heft het hoofd op: de adventsklokken hebben toch geluid, en Rusland noch Duitschland hebben dat kunnen verhinderen.

Evenmin als de spionnen, die tusschen ons door glijden.

K. S.

HULP OPLEIDING PREDIKANT ARGENTINIË.

In vriendelijken dank ontving ik van dhr W. G. Jr te Monster f 1,— met een vriendelijk woord over den arbeid van ons blad, waarvoor ik hem ten zeerste dank. Volgende week een nadien ingekomen gift.

K. S.

DE HEILIGE SCHRIFT OF GODS WOORD. (III.)

God heeft Zijn woord in de Heilige Schrift door menschen dienst doen geven op onfeilbare wijze en met absoluut gezag.

De Heilige Schrift is het woord Gods in eigenlijken en vollen zin en in algeheelen omvang.

Wel is zij ook het woord van menschen. Profeten spreken daarin, dichters zingen, historici verhalen, apostelen schrijven. Wij lezen dan ook: Jesaja profeteerde van u, Matth. 15:7, David noemde, Matth. 22:43, ik heb het eerste boek gemaakt, Hand. 1:1, ik, Paulus, zeg u, Gal. 5:2, Judas, dienstknecht van Jezus Christus, en broeder van Jacobus, aan de in God den Vader geliefden, Jud. 1:1.

Maar hun spreken en schrijven sloot Gods spreken niet uit, noch omgekeerd Gods werk in dezen dat van hen. Zij waren in dat schrijven geheel dienstknechten Gods. Die hen in hunne persoonlijkheid had gevormd, in hunnen levensloop geleid, en die hen ook bij hun onderzoeken en denken en aandoeningen en schrijven niet aan zichzelf heeft overgelaten, doch bestuurd in volstrekten zin.

Dat kan Hij doen, want Hij is God, Jes. 10:5—15; Ps. 139:1—18; Spr. 16:1 en 9; Matth. 10:20. Dat is Zijne grootheid, en dat is de kleinheid van den mensch. Alle deïstische gedachte, alsof God niet kon werken, waar en voorzoover de mensch werkt, en de mensch niet, als God werkt, moet hier uitgebannen wezen. Het lot wordt in den schoot geworpen, maar het gehele beled daarvan is van den Heere, Spr. 16:33. God heeft mij voor uw aangezicht gezonden tot behoudenis des levens, zeide Jozef tot zijne broeders, die hem naar Egypte verkocht hadden, Gen. 45:5; 50:20. Kajaphas zeide: het is ons nut, dat één mensch sterfe voor het volk, en het gehele volk niet verloren ga. Maar Johannes teekent daarbij aan: dit zeide hij niet uit zichzelf, maar zijnde hoogepriester in dat jaar profeteerde hij, dat Jezus sterven zoude voor het volk, Joh. 11:50 en 51.

De Heilige Schrift is Gods woord, hoewel door menschen dienst.

Daarom heeft zij ook absolute, Goddelijke autoriteit, gelijk onze Heiland en Zijne apostelen die aan haar toekennen. Ook Hij Zelf moest Zich houden aan hetgeen geschreven staat, in hoe pijnlijke omstandigheden Hij Zich ook mocht bevinden, Matth. 4:4. Zij hebben Mozes en de profeten, dat zij die hooren, liet Hij Abraham zeggen, Luc. 16:29. Het woord Gods kan niet gebroken worden, zeide Hij, sprekende van een psalmwoord, Joh. 10:35. Zoo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn, dat zij geen dageraad zullen hebben, sprak Jesaja, 8:20. Ik schrijf hem de voortreffelijken Mijn wet voor, maar die zijn geacht als wat vreemds, zegt de Heere in Hos. 8:12. Het woord Gods is levend en krachtig, Hebr. 4:12, en wij moeten daarop acht geven, Hebr. 2:2 en 3; II Petr. 1:19; Openb. 22:18 en 19.

Wel is waar, dat in de Heilige Schrift ook woorden van satan, Gen. 3:4 en 5; Matth. 4:9, goddeloozen, Gen. 4:23; Num. 16:13, zondigende geloovigen, I Sam. 27:1; Jerem. 20:14—18, voorkomen, maar dit verhindert niet, dat de gehele Heilige Schrift Gods woord is en als zodanig erkend moet worden. Want door Zijne opneming dier woorden in Zijne Heilige Schrift waarborgt God, dat metterdaad zoo werd gesproken door de ter plaatse genoemden, en waarschuwt Hij ons, om niet aldus te doen.

De Heilige Schrift bevat niet slechts Gods openbaring maar is ook zelve Goddelijke openbaring.

De Heilige Schrift is niet maar de oorkonde der Godsopenbaring, maar ook zelve openbaring. Het zijn maar niet menschen, die op feilbare wijze daarin mededeelen, wat God eens, aan hen of aan anderen, of door Zijne daden, openbaarde, maar het is God Zelf, die daarin Zijne openbaring geeft. Veel van hetgeen er in staat, werd tevoren niet geopenbaard, zooals de brieven in het Nieuwe Testament, en de Openbaring aan Johannes. Zulks kan ook het geval geweest zijn met deelen van het Oude Testament, als Psalmen, profetieën, Spreuken. Maar ook voorzoover de Heilige

Schrift verhaalt, wat God tevoren openbaarde door werken en woorden, en door het spreken Zijner profeten, is ook dat Goddelijke openbaring, Goddelijk referaat en Goddelijke resumtie. Hij heeft Zijne dienstknechten dat doen mededeelen en samenvatten op die wijze en in die woorden. Hebr. 7:1—3 leert, dat ook de wijze waarop Melchizedek op het Bijbelblad in Gen. 14 voorkomt, Goddelijke openbaring geeft. Niet slechts de inhoud bevat openbaring, Rom. 15:4, doch ook de manier waarop iets staat beschreven, Matth. 19:8; 22:44.

S. GREIJLDANUS.

Het peil gehandhaafd.

Jaap Kolkman: Janus Krul en Zoon. — Uitg. N.V. Gebr. Zomer en Keuning, Wageningen.

De boekenweek werd weer gehouden, om de belangstelling te vergrooten voor een der belangrijkste cultuurgroederen: het goede boek.

Dat er veel gelezen wordt is een onomstootelijk feit en zelfs in dezen spannenden tijd wordt het boek niet vergeten. Veel boekhandelaren hebben zelfs kunnen constateeren, dat de verkoop de laatste maanden is toegenomen. Er blijkt een groote voorkeur te bestaan voor de romantische werken, waarbij de Scandinavische, in vertaling, nog veel aantrekkingskracht schijnen te bezitten.

Waarom die voorkeur is te danken, is niet gemakkelijk vast te stellen. De oorzaken kunnen zeer ver uit elkaar liggen. Bij den een zal het vreemde land, de andere volkszeden, de romantische natuur een rol spelen, terwijl een ander zulke boeken slechts leest uit sympathie voor de Noordelijke volken. Wat dan ook de oorzaak moge zijn, het feit blijft, dat het boek in grooter trek is dan eenigen tijd geleden.

Er zou dan ook slechts reden tot blijdschap zijn, als inderdaad de verhoogde belangstelling het goede boek betrof. Wie echter eenigszins op de hoogte is met den stroom van literatuur, die jaarlijks aan de persen ontspringt, weet dat deze grootendeels gevoerd wordt door tal van soorten ontspanningslectuur, van den sensationeelsten detectievenroman af tot de sentimenteelste liefdesgeschiedenis toe.

Voor het goede boek blijft niet zoo heel veel plaats over, nog afgezien daarvan, dat, wat de critiek een goed, d.w.z. literair verantwoord boek noemt, voor christenen meestal onaanvaardbaar is. Toch is er ook voor de laatste in het afgelopen jaar geen reden tot groote ontevredenheid geweest. Het ene jaar brengt een betere oogst dan het andere, want niet elk jaar kan een goed schrijver een roman geven. De christelijke critiek mag dan dit jaar geen zeer voornaam literair werk hebben kunnen begroeten, er zijn toch verschillende romans en verhalen verschenen, die den toets van een behoorlijke critiek konden verdragen en niet behoefden te worden achtergesteld bij het gros der boeken van „den anderen kant". Het peil, vooral van wat als lectuur wordt aangemerkt, staat stellig hoger dan vroeger wel het geval was. Een reden tot blijdschap, maar ook een aansporing om voort te gaan, want wij zijn nog lang niet, waar wij konden zijn, als christen-kunstenaar en -volk elkaar in wederzijdsche waardeering vonden.

...

De bovenstaande opmerkingen, naar aanleiding van de boekenweek, hebben slechts ten deele betrekking op het nieuwe boek van Jaap Kolkman: Janus Krul en Zoon. Als men het boekjaar laat beginnen met de boekenweek, dan is toevallig Kolkman's roman de eerste van de in dit jaar in ons blad te bespreken werken.

Nog niet zoo lang geleden heeft hij zijn eerste-ling gepubliceerd. Zulk een vruchtbaar talent kan verblijdend zijn, als het peil van het verdere werk minstens gelijk of liever nog stijgend is, het kan echter ook ontlaarden in veelschrijverij. Nu kan men bij een tweede boek daar nog niet van spreken, en de nieuwe roman vertoont nog veel goede eigenschappen, maar van een vooruitgang kan men hier toch niet gewagen.

Het eerste boek was een roman over het zee-mansleven. „Job Andersom" vertoonde een goed schrijverstalent, dat meer teekening van het milieu, dan zuivere psychologie gaf. Dat zelfde komt ook uit in het nieuwe werk, waarin het leven van een sloopers beschreven wordt. Ook hierin blijkt de schrijver goed bekend met het risquante sloopers-bedrijf. Er zit gang in het verhaal; de opeenvolgende gebeurtenissen brengen verhoogde spanning, er zit voldoende afwisseling in het verhaal om den lezer te boeien, maar de psychologische ontwikkeling bevredigt niet geheel. De schrijver houdt van sterke kleuren en de overgang daartussen is wel eens te onharmonisch.

Het verhaal is eenvoudig. Janus Krul heeft een lamme hand, maar is desondanks een flink werkmans. Om zijn lichaamsgebrek van jongsaf bespot, heeft zich een wraakgevoel bij hem diep ingewor-

teld. Hij zal laten zien, dat hij wat kan en hij bereikt ook wat. Zijn eerozucht is echter groot. De smaad van zijn familie moet glanzend gewroken worden. De zoon die hem geboren wordt, zal een hoogte bereiken als niemand in zijn familie. Heel goed beschreven is in dit verband de angst van den vader, of het kind welgeschapen zal blijken of niet; de eindeloze moeiten, kosten en zorgen die hij zich getroost als blijkt, dat ook dit kind een lamme hand heeft. Verklaarbaar en aannemelijk is ook het optreden van den vader tegenover zijn zoon: een paedagogie die berust op de wet der vergelding, den raad zich een weg door het leven te slaan, zij het ten koste van den ander. Het heele leven van den ouden Krul is verder gewijd aan de wegbereiding voor den zoon.

Te veel blijft in het donker van het woonschap de moeder verborgen, ook een mismaakte, maar in tegenstelling met haar man, een vroom mensch. Ert de zoon den lichaamsbouw van den vader, zijn inborst is die zijner moeder en daarom is het jammer dat te weinig over het geestelijk contact met de moeder gesproken wordt. Zij sterft immers vroeg; de schok over een wrekende wandaad van haar man is zoo hevig, dat haar hart bezwijkt. Haar invloed is echter zoo blijvend, dat zij ten slotte de overwinning behaalt. Maar te veel overweegt in het boek de klinkende dadenreeks van den vader.

Heel goed is de verhouding tusschen vader en zoon beschreven: een liefde zonder innerlijk contact. Uit liefde begaat de vader ten slotte een misdaad. Liefde en eerozucht maken hem zoo blind, dat hij niets bemerkt van 't bedrog van zijn patroon, die hem uitbuit en zijn eerozucht, de opvolger te worden in het bedrijf, prikkelt, om zijn eigen geldzucht te bevredigen. Hier vooral komt de auteur tot sterke tegenstellingen. Tegenover de karakterfouten van de beide mannen, die hun uiterste expansiegrenzen meermalen bereiken, staat de stille jongen met zijn vrome en werkzame natuur. Onnoodig en overdreven lijkt me daarin de situatie bij het faillissement, waarbij een borrel en de bijbel evenveel opbrengen. De tegenstelling zoover door te voeren leidt licht tot melodramatiek, die niet erg treft. Het slot, dat even geforceerd is, zweemt daardoor ook naar effectbejag. Dat de gieraard zoolang zijn ijzer vasthoudt en zoolang zelfs als hij stervende is, den verkoop ophoudt, dat hij juist één dag te laat dezen afsluit, is mischien uit zakelijk oogpunt een verdiende straf — psychologisch verantwoord is het niet. Wel zou men kunnen aanvaarden, dat de vader, als zoo in eens zijn luchtkasteelen ineenstorten, zich gewonnen geeft en geestelijk zijn zoon vindt, zoodat er nu een echte compagnonschap ontstaat tusschen vader en zoon, die niet berust op de kracht van handen, maar die alles verwacht van Boven. En toch mist men ook het langzaam rijpen van het zaad des geloofs; de zoon met zijn sterk geestelijk leven blijft, als de moeder, te veel op den achtergrond.

Kolkman heeft in dit nieuwe werk zich gehandhaafd, al is er niet van ontwikkeling te spreken. Hij blijft te veel zijn aandacht wijden aan het uiterlijke, maar weet dat spannend te verwerken. Zoo kwam hij nog niet tot den bezonken, doorwrochten roman, maar wel heeft hij een boek geschreven dat velen zal kunnen boeien.

Gron.

H. S.

INTER NOS.

PAPE - de Afscheiding - JANSSEN.

XII. (Slot.)

Vergeeten heldenmoed.

„Te Veen", aldus Pape (3 Maart '36), „neemt de scheiding niet toe.

„Van Rhee heeft in stilte, des nachts om twee uur, de naastvoorgaande week Veen verlaten, en woont te Gorinchem. — Van Rhee is werkelijk geschorst door zijne partij. — Het geval van Van Rhee heeft de gemoederen aanvankelijk neergeslagen, dog zij zijn opnieuw opgewekt door de geruchten uit Vriesland; het ware te wenschen dat ik zekere berichten uit deze Provincie bezal, om er gebruik van te kunnen maken."

Janssen wapent dan Pape (8 Mrt):

„Omtrent Vriesland weet ik niets kwaads, integendeel worden de sectarissen daar zeer in toom gehouden, zoo door de kracht van het kerkbestuur, als het beleid van den Gouverneur — zelfs te Drogheham, de gewezen standplaats van Van Velzen, is het aantal van hen, die zich openlijk afscheiden, gering... De scheurmakers gevoelen dat het Gouvernement niet gemakkelijk zal zijn."

Kunnen wij, Gereformeerden, ons eigenlijk nog wel indenken dat onze overheid de institueering onzer kerken heeft willen verhinderen?

Scriba Pape heeft zich intusschen (weer) in politiezaken gemengd (brief van 3 Maart):

„Verleden week ben ik expres in 's Bosch ge-